

5. Водотика С. Г., Савенок Л. А. Державна варта Гетьманату П. Скоропадського за документами Державного архіву Херсонської області *Історія в документах* : IV Архівні читання, Херсон, 2018. С. 16-22.
6. Кузовова Н., Пархоменко В. Французька військова місія у Херсоні 1919 р. та її наслідки. *Український історичний журнал*. 2022. № 1. С. 75-86.
7. Ядловська О. Українське питання та підтримка Центральної Ради в Херсонській губернії *Київські історичні студії*. 2020. № 1 (10). С. 83-90.
8. Тинченко Я. Статистика червоного терору стосовно білогвардійців у Криму в 1920-1921 рр. *Український історичний журнал*. 2026. № 1. С. 70-85.

Максим ФЕДЯЄВ,

здобувач 3 курсу першого (бакалаврського) РВО спеціальності 014 Середня освіта, спеціалізації 014.03 Історія Херсонського державного університету, м. Івано-Франківськ,
науковий керівник: Бойков О.Ю., канд.іст.н., доцент

ПОРІВНЯННЯ НІДЕРЛАНДСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ XVI – XVII СТ. ТА ПОМАРАНЧЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті здійснено порівняльний аналіз Нідерландської революції XVI–XVII ст. та Помаранчевої революції 2004 року в Україні. Показано спільні риси обох процесів, зокрема антиімперський характер, роль мобілізованих соціально-політичних сил, вплив зовнішніх чинників та значення цивілізаційного вибору. Зроблено висновок, що обидві революції сприяли формуванню політичної нації та становленню демократичних інститутів у контексті протистояння імперським моделям влади.*

***Ключові слова.** Нідерландська революція; Помаранчева революція; антиімперський спротив; політична нація; демократичні інститути; порівняльний аналіз; ранній модерн; Україна.*

Нідерландська революція є надзвичайно знаковою подією для світової історії, оскільки її хід визначив контури подальшого політико-економічного розвитку світу. Нідерландська революція започаткувала новий тип політичної трансформації – синтез національно-визвольного руху, боротьби проти імперського центру та формування нових політичних інститутів.

У цьому контексті можливим, на наш погляд, є визначення спільних рис Нідерландської еволюції з українською Помаранчевою революцією, так як може дозволити нам краще зрозуміти сутність теорії соціальної революції, а з іншого боку – сутність та роль національно-демократичних революцій в Україні в першій чверті ХХІ ст., як боротьбу проти неоімперських конструкцій.

Обидві країни опинилися в точці зіткнення великих геополітичних векторів (Нідерланди зазнавали впливів Іспанії, Франції та Англії, а Україна – Російської федерації та Європи з США). І в Україні, і в Нідерландах революції ознаменували пробудження суб'єктності політичних націй. Компаративний аналіз обох процесів допоможе виділити закономірності, що характерні для всіх держав, що проходять процес становлення національних та демократичних інститутів.

Як зазначає Валерій Смолій, сучасна історіографія дедалі більше переходить від емпіричного опису до теоретичного осмислення революційних процесів. Він наголошує на тому, що революції раннього модерну були не локальними подіями, а складовими ширшого загальноєвропейського контексту. У цьому розрізі порівняльний підхід дає змогу виявити як унікальні риси окремих революцій, так і їхню належність до спільного історичного типу [1, с. 5-6].

Перш за все, слід відмітити, що Нідерландська революція мала виразний антиімперський характер. Протиріччя, які її спричинили, не були суто релігійними чи соціальними. Іспанська монархія, існуючи на сріблі та золоті з своїх колоній, виступала в якості економічного тягаря щодо Сімнадцяти провінцій. Р. Бутенко зазначає: “Серед причин, що викликали революційний рух в Нідерландах, А. Піренна називає економічну – експлуатацію Нідерландів Іспанією; політичну – прагнення Нідерландів до відновлення “буржуазних вільностей”...” [2, с. 162]. Подібні антиімперські риси можна знайти й у Помаранчевій революції 2004 року в Україні. Революція стала формою суспільної реакції на спробу зберегти пострадянську модель влади, що тяжіла до російського політично-економічного простору.

Схожість також можна знайти і в рушійних силах революцій: в Україні такими виступали нові політичні рухи різного ступеня радикальності, деякі представники бізнесу, закордонні організації, які, як пише Ендрю Вілсон, займались фінансуванням деяких рухів: “За словами лідера Znaïu, двадцятивосьмирічного Дмитра Потєхіна, його група отримала грант у розмірі 650 000 доларів від Фонду США-Україна, а також додаткові 350 000 доларів для третього раунду, що були доповнені 50 000 доларів від Freedom House. Ці кошти були витрачені на десять мільйонів листівок, безкоштовну телефонну «гарячу лінію» та рекламу в різних газетах із поясненням прав виборців...” [3, с. 75]. У Нідерландах революцію проводили: лісові та морські гези (Вони за своїм соціальним походженням були здебільшого збіднілими селянами та пролетарями), протестанти-кальвіністи, буржуазія, дворяни (Олександр Чистозвонов зазначав, що вони змогли очолити революційну хвилю, але не створили її) та інші протестантські країни (Єлизавета 1 відправляла в Нідерланди не тільки кошти, а й навіть військовий контингент). Отже, схожість між Нідерландською революцією та Помаранчевою революцією в Україні можна вбачати у наявності активних, мобілізованих соціально-політичних

сил, що виступили рушієм змін, а також у впливі зовнішнього чинника, який у різних формах сприяв розвитку революційних процесів. В обох випадках важливу роль відігравали сили, що прагнули змінити існуючий політичний порядок і утвердити нові принципи організації влади, спираючись на ширшу підтримку суспільства.

Слід відмітити ще й цивілізаційний вибір. Безумовно те, що в XVI – XVII ст. важливе культурне значення мала релігія, яка, як писав Макс Вебер, навіть визначала економічне обличчя держав. Союз 17 провінцій був релігійно неоднорідним: північні провінції були переважно кальвіністськими (Голландія, Зеландія, Утрехт, Гелдерн, Оверейсел, Фрісландія, Гронінген), а південні – католицькими (Ено, Артуа, Дуе, Лілль, Орша та інші). Південні провінції після завершення 80-річної війни залишились під владою Іспанії, зберегли більш традиційний уклад життя, опинились в стані економічної кризи тощо. Тоді як кальвіністські північні провінції, навпаки, змогли здобути культурну та політичну незалежність від Іспанії, продовжили свій економічний зріст (Ознакою цього є, наприклад, активна участь Нідерландів у колоніальній гонці). Як підкреслює Джонатан Ізраель, розвиток Нідерландської Республіки був зумовлений поєднанням республіканських інститутів і торговельного капіталізму, що сприяло її економічному піднесенню в XVII ст. [4, с. 307-315].

Україна ж опинилась перед іншим вибором: російсько-радянські цінності проти “західних” ліберальних. Західні та центральні регіони України виявились схильнішими до Віктора Ющенка, а південні та східні схилились до Віктора Януковича. Отже, як і у випадку з Нідерландами, українське суспільство на початку XXI ст. виявилось внутрішньо неоднорідним у своєму ціннісному та політичному виборі. Проте, якщо в ранньомодерну епоху визначальним чинником виступала релігійна приналежність, то в Україні 2004 року ключову роль відігравали політичні орієнтації, історична пам’ять і геополітичні пріоритети. Помаранчева революція засвідчила прагнення значної частини суспільства до

утвердження демократичних стандартів, верховенства права та інтеграції до європейського простору. Тим не менш, події 2004 року остаточно не вирішили назріваючі протиріччя в суспільстві, що призведе до Революції Гідності 2014 року.

Підбиваючи підсумки можна сказати, що порівняльний аналіз Нідерландської та Помаранчевої революцій дозволяє зробити висновок про наявність спільних закономірностей у процесах формування політичних націй та становленні демократичних інститутів. В обох випадках вирішальну роль відігравала взаємодія внутрішніх соціально-політичних сил і зовнішніх чинників, що впливали на перебіг подій та їхню інтерпретацію. Можна констатувати, що обидві країни опинилися в умовах залежності від імперських центрів, які значною мірою стримували їхній політичний та економічний розвиток.

Список використаних джерел

1. Смолій, В. (2021). Революції у цивілізації раннього модерну: паралелі українського та світового досвіду. *Український історичний журнал*, (1), 4-16. <https://doi.org/10.15407/uhj2021.01.004>.
2. Бутенко Р. Нідерландська та українська національні революції: деякі порівняльні аспекти // Гуржіївські історичні читання. 2009. Вип. 3. С. 161-163.
3. Wilson A. *Ukraine's Orange Revolution*. New Haven; London: Yale University Press, 2005. 232 с.
4. Israel J. *The Dutch Republic: Its Rise, Greatness, and Fall 1477–1806*. Oxford: Oxford University Press, 1995. 1136 с.